

DE BRUINE ENG

In de gemeente Rhenen zijn vele toponymen of veldnamen bekend. Sommige zijn zeer oud, andere dateren pas van latere tijd. Van een aantal van deze namen is de herkomst niet meer bekend, andere namen zijn in de loop der jaren verbasterd, zoals bijv. de Bronsweerd, die oorspronkelijk Barons- of Baronnenweerd heette. Ook zijn er vele veldnamen uit archieven bekend, waarbij thans niet meer exact is na te gaan, op welk gebied deze naam betrekking had.

Een in Rhenen reeds enkele eeuwen lang bekende veldnaam is die van de Bruine Eng, waar de Bruine Engseweg naar is genoemd, waarover in het volgende wat nadere informatie wordt gegeven.

Een eng (enk, ing of ink) is een oude benaming voor een groep bouwlanden, gelegen bij een dorp of buurtschap. De Bruine Eng heeft deze naam gekregen naar een bekend oud Rhenens geslacht, dat eigenaar van dit gebied is geweest. Zo vinden wij in het Rhenens Oud archief dat Fred. Klerck in 1711 schildgeld (een soort grondbelasting) moest betalen voor de Bruynen Engh. Het geslacht De Bruyn heeft, voor zover bekend, een burgemeester voortgebracht in 1578, namelijk Mr. Rutger de Bruyn. Verder zijn o.m. bekend de schepenen Peter de Bruyn (1627...1635), .. de Bruyn (1715...1728) en G. de Bruyn Jr. (1745...1768) en de raden Peter de Bruyn (1618...1627), Thonis de Bruyn (1632...1636) en Gerrit de Bruyn (1741...1772). Een Dirck de Bruyn wordt nog genoemd in een copie uit 1636 van een ordonnantie voor de stad Rhenen, waarin Bisschop Fredrich van Blacheym (Frederik van Blankenheim) in 1403 de stadsrechten van Rhenen bevestigt.

Rhenen kent nóg een eng, namelijk de Lijstereng, genoemd naar een ander bekend Rhenens geslacht, dat vele stadsbestuurders heeft geleverd, de familie Lijster, waar ook de Lijsterberg naar is genoemd. Deze familie is in Rhenen in het midden van de vorige eeuw uitgestorven. 1).

De Bruine Eng werd in het begin van onze eeuw ook wel aangeduid als de 'Roggerskampen', omdat deze gronden toen bezit waren van de familie Roghair (nazaten: Roghair van Rijn), dus ook hier weer een verbastering, en wel van Roghairskampen. Ook de naam Roghair is enkele eeuwen lang in Rhenen een bekende klank geweest. Dit geslacht leverde een kerkmeester in 1699, later treffen we nog een apotheker, kerkvoogden, notabelen, een burgemeester (1874) aan.

Het is moeilijk om thans nog exact na te gaan, wat vroeger precies het gebied van de Bruine Eng is geweest. Op stafkaarten is te zien dat, beginnend bij de Koningstafel (op de Grebbeberg) als eerste hoogte (52 m), een reeks

hoogten in Noordwestelijke richting loopt: de Laarse berg (51 m), een onbenoemde heuvel in de Bruine Eng ter hoogte van het Trefpunt aan de Eikenlaan (51 m), de Koerheuvel (53 m) enz. Aangenomen mag worden, dat het gebied rond de tweede genoemde heuvel de Bruine Eng is (geweest). Dit gebied is altijd een kaal akkerland geweest, met rogge, boekweit, aardappels en erwten, te midden van heidevelden en weidende schapen (Haakman, 1841) 2). Het was een groot open stuk land, dat veel wind ving, vandaar dat hier rond 1910 enige jaren een kleine windmolen heeft gestaan. De stafkaart uit die tijd noemde dit een houtzaagmolen, het was echter een primitieve harsmolen, waar hars werd fijngemalen om, vermengd met houtspaanders en -krullen, als aanmaakhoutjes te worden verkocht. Deze molen was in het bezit van ene Scheffer, die hem ook zelf had gebouwd.

Door het gebied van de Bruine Eng liepen de Grintweg (thans de Nieuwe Veenendaalseweg) en de Noordweg (thans Achterbergsestraatweg geheten). Deze Noordweg kreeg begin vorige eeuw ter hoogte van de huidige Valleiweg een vertakking in Oostelijke richting naar de Dijk: de Dijksche weg, thans Boslandweg geheten. Een oudere naam voor de Noordweg was de Pegel- of Doodlaan. De Achterbergers moesten via deze hoofdverbinding hun doden in Rhenen begraven, vandaar de naam Doodlaan. Aanvankelijk werd bijgezet in de Cunerakerk, later op het Kerkhof rondom de kerk. Omstreeks midden vorige eeuw werd het kerkhof verplaatst naar buiten de stadsmuren, en wel aan de Zuidzijde van de Herenstraat, waar thans het plantsoen is. In het begin van deze eeuw werd het kerkhof aan de Achterbergsestraatweg opengesteld, het is dus gelegen in de Bruine Eng. De laatste begrafenis aan de Herenstraat vond overigens plaats in 1933.

Een grote inbreuk op het gebied van de Bruine Eng werd gepleegd rond 1885, toen het z.g. spoorgat werd gegraven ten behoeve van de aan te leggen spoorlijn Amersfoort-Kesteren-Nijmegen. Rondom het huidige viaduct hebben ca. 14 tabaksschuren gestaan. Zie hiervoor afb. 709 3), welke uit 1880 stamt.

Hoewel er in Rhenen, over het gehele gebied verspreid, vele tabaksschuren en schaapskooien hebben gestaan, geldt dit merkwaardigerwijs niet voor de Bruine Eng. Slechts aan de randen van deze eng hebben enige tabaksschuren gestaan; ten Zuiden van de Bruine Engseweg enkele, er heeft er een gestaan op het punt, dat thans gevormd wordt door de hoek Bruine Engseweg met de Spoorbaanweg en voorts stonden er enkele langs de Nieuwe Veenendaalseweg. Ook op de Domineesberg, net ten Noorden van de Bruine Eng, heeft in deze eeuw nog jarenlang een grote tabaksschuur gestaan.

De oudste woningen in de Bruine Eng, en wel aan de Achterbergsestraatweg, waren twee huizen, bezuiden de huidige Simon Stevinweg. Later werd het stuk tus- sen deze huizen en de Bruine Engseweg volgebouwd. Deze laatste weg was

in het begin van de 20-er jaren nog een doodlopende weg, waar enkele woningen langs stonden. Zie hiervoor de bij dit artikel geplaatste militaire luchtfoto van omstreeks 1925. De Bruine Eng is hierop te zien, gelegen rechtsonder de stad.

Rond het begin van de 20-er jaren werd in het Noordoostelijk deel van de Bruine Eng een wijk voor volkswoningen gebouwd: Vreewijk, het is de wijk geheel rechts op de luchtfoto. De Accacialaan en het Van Suylenplein kwamen begin dertiger jaren gereed. Wouter van Suylen was raad en schepen te Rhenen van 1560-1570. Hij was een der eerste Gast- en Weeshuismeesters alhier en hij heeft zijn nalatenschap aan de armen vermaakt.

Iets ten Zuiden van het kerkhof, net zuidelijk van de Prunuslaan, heeft van 1922 tot na de oorlog de Rhenense watertoren gestaan, zie afb. 546 3). Het pompstation van de part. waterleidingmaatschappij van J.de Haas, onderaan de Schoutenboomgaard, kon geen voldoende druk leveren voor de woningen in Vreewijk, zodat deze watertoren noodzakelijk werd, nadat er eerst nog enkele jaren een noodreservoir heeft gestaan. De huidige watertoren, beter bekend als de Koerheuvel, werd in 1935 in gebruik gesteld.

In 1922 werd de Prins Bernhardschool (op de luchtfoto te zien) aan de Prins Bernhardstraat in gebruik genomen, thans om duistere redenen de Rank geheeten. Tien jaar later, in 1932, opende de School voor gewoon lager en uitgebreid lager onderwijs, de z.g. Wilhelmina Mulo (Mavo) aan de Wilhelminastraat haar deuren. Al het gebied ten Noorden hiervan was toen nog akkerland.

Zo is in onze eeuw de Bruine Eng langzamerhand geheel volgebouwd, een oppervlak dat enkele malen die van de oorspronkelijke stadskern van Rhenen beslaat.

Literatuur:

- 1) Deys, H.P., Maandblad Oud-Utrecht, 57e jrg. nr 11, Nov. 1984, blz 174.
- 2) Haakman, G.C., Rhenen en Omstreken, Rhenen 1847. Repro-uitgave 1975.
- 3) Deys, H.P., Achter Berg en Rijn, Rhenen 1981.

H.P.Deys

